

BURHAN SÖNMEZ • Taş ve Gölge

BURHAN SÖNMEZ Haymana'da doğdu (1965). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Uzun yıllar Britanya'da kaldı. *Kuzey* (2009), *Masumlar* (2011), *İstanbul İstanbul* (2015), *Labirent* (2018) romanlarını izleyen *Taş ve Gölge* Burhan Sönmez'in beşinci romanıdır. *Masumlar*, 2011 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü ve İzmir St. Joseph Roman Ödülü'nü aldı. *Bir Dersim Hikâyesi* (Metis, 2012), *Bana Adını Söyle* (YKY, 2014) ve *Gezi* (Almanya, Binooki, 2014) öykü derlemelerine katılan Sönmez, BUYAZ'ın verdiği 2015 Öykü Onur Ödülü'nün sahibi oldu. Şair William Blake'in *Cennet ile Cehennemin Evliliği* kitabını Türkçeye çevirdi (Ayrıntı, 2016). ODTÜ'de edebiyat üzerine dersler verdi. Romanları kırk bir dile çevrildi. ABD'de Vaclav Havel Ödülü'ne (2017), Britanya'da EBRD Edebiyat Ödülü'ne (2018) değer görüldü.

www.burhansonmez.com

İletişim Yayınları 2983 • Çağdaş Türkçe Edebiyat 524

ISBN-13: 978-975-05-3043-2

© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2021, İstanbul

EDITÖR Taml Bora

YAYINA HAZIRLAYANLAR Duygu Çayırıcıoğlu, Emre Bayın

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI © 2010, Angelo Musco, "Benthos 1"

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Büşra Bakan

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

BURHAN SÖNMEZ

Taş ve Gölge

*“İnsanların mahrum kılındığı bilgiler içinde
insan kalbinden daha anlaşılması yoktur.”*

– HOMEROS, *Odysseia*

“Ölüm bir gizemdir ve daima öyle kalmalıdır.”

– *Gılgamış Destanı*

Merkez Efendi Mezarlığı

İstanbul

1984

Avdo bugün defnedilen ve yedi ad taşıyan ölüye nasıl bir mezar taşı yapacağını düşündü. Sigarasından bir nefes aldı, çayını yudumladı. Sigara tutan parmaklarını biriyle konuşur gibi öne uzatıp, bu adamın mezar taşı siyah olmalı, dedi kendi kendine, taşın ortasında da yuvarlak bir delik bulunmalı. Deliğin bir yanından bakanlar diğer yandaki boşluğu görmeli. Boşluk, baktıkça büyümeli, derinleşmeli. Ölü, eski bir askerdi. Dersim Askerî Harekâtı sırasında, Fırat Nehri'nin kıyısında yaralı ve baygın bulunduğu anda belleğini yitirmişti. Onu bulan askerler, adının Haydar olduğunu, Kürt Zaza çetelerin saldırısında yaralandığını ve yeniden birliğine katılması gerektiğini söylediler. Haydar zaman geçirmeden silah başına döndü ve köylerden toplanan Zazaların yalınayak sürüldüğü sıcak yolculuk boyunca kurbacını tutsakların üzerinde bolca kullandı. Bazen başı dönse, boşluğa düşmüş gibi hissetse de ne kendisinden ne de yaptıklarından kuşku duymadı. Sürgünlerin yarısını cesetler halinde geride bırakarak Dersim'deki askerî karargâha vardıklarında tutsaklar arasındaki kör bir ihtiyar onu sesinden tanıdı. Sen nasıl böyle oldun, diye sordu ihtiyar ve Haydar'ın geçmişini anlattı. Aynı köydendiler. Asıl adı Haydar değil, Ali'ydi. Sürgün sırasında askerlerden kaçarken vurulup nehir kıyısı-

na düşmüştü. Onu bulan askerler, belleğini yitirdiğini görünce ona yeni bir geçmiş ve yeni bir gelecek vermiş, bir asker olduğunu söylemişlerdi. Öteki kimliğini öğrenen asker, birliğinden firar etti, güneye, Mezopotamya Ovası'na kaçtı. Mezopotamya ona gerçek kimliğinin olmadığını söyledi. Sen ne Haydar'sın ne de Ali, ikisinin de çocukluğunu hatırlamıyorsun. Çocukluğunu hatırlamayan, kendisini bilemez. Kime inanacaksın, kör ihtiyara mı, askerlere mi? Yürümeye devam etti, ömrünün sonuna kadar da yürüdü. Yıldızları izledi, Tanrı'ya sığındı, bulduğu her kitabı çare ümidiyle okudu. Kırk yıl boyunca Kudüs, Kahire, Girit, Atina, Roma ve İstanbul'u dolanırken her yerde yeni bir din ve yeni bir ad edindi. Bugün mezarlığa getirdiklerinde tabutunun üstünde rengi sararmış bir tülbent ve yedi ad yazılı bir kâğıt vardı: Ali, Haydar, İsa, Musa, Muhammet, Yunus, Adem. Son bir haftayı yatakta geçirmişti. Kitap ve şarap dolu odasında onu ziyarete gelen komşusuna, öldüğünde mezartaşı ustası Avdo'ya iletilmek üzere bir mektup ve bir çanta bırakmıştı.

Avdo gece ortalıktan el ayak çekilip mezarlık sessizleşince ve İstanbul'un bu yakasını sis sarınca zarfı açtı:

“Avdo. Mezartaşım sana emanet. Ben pek çok dine girdim, pek çok ada büründüm. Sonunda dinim kalmadı. Pek çok adım olunca adım da kalmadı. Ben seni çocukluğunda, güzel sesinle şarkı söylerken tanımıştım. Senin adın aklımda, Avdo, ama o zamanlar benim adım neydi, hatırlamıyorum. Belki sen hatırlarsın. Senin burada, bu mezarlıkta yaşadığını geçen yıl tesadüfen öğrendim. Başından geçenleri duydum. Yanına gelmedim, zaten etrafında yeterince ölü vardı. Herkesin ruhuna uygun mezartaşları yaptığını söylediler. Bana da yap bir tane. Benim mezartaşım şunu söylesin kainata: Tanrı'nın tek kötülüğü, var olmamasıdır. Buna göre bir mezartaşı yap. Zarfı, masrafların ve küçükken söylediğin şarkıların için para koyuyorum. Çantamda birkaç eşyam var, belki işine yarar.”

Avdo iç çekti, ikinci kez okuduğu mektubu, zarfın üzerine bıraktı. Mezarları kaplayan sise baktı, bu akşam oradan hangi seslerin geleceğini merak etti. Sisli gecelerde bazen çocukluğunun

seslerini, bazen ölülerin iniltilerini duyardı. Mektubu okurken, çıplak ayaklı çocukluğunun sisin ardında onu izlediğini düşündü. Birkaç adım ötede, sabırlı servi ağaçları gibi duruyordu çocukluğu. Hafifçe kıpırıyor, adım atıyor, bastığı yerlerde kuru dallar çatırdıyordu. Her çatırtıda çocukluk sesleri canlanıyordu. Gülen, şarkı söyleyen, bağrıışan sesler tel tel uçuşuyor, ölülerin iniltisine aldrmadan neşeyle mezarlığa yayılıyordu. Avdo yine o seslerin yaklaştığını hissetti, mutlandı. Geriye yaslanıp geceye kulak verdi. Çocukluğunu hatırladığına göre kim olduğunu, en azından adını biliyordu. Yedi adlı adam gibi değildi. Yıllar boyunca yaşadıkları, zihninin korunaklı sandıklarındaydı. En eski ezgileri bile hatırlıyor, bütün şarkı sözlerini aklında tutuyordu. Meydanlarda ve çarşılarda söylediği, bu sayede karnını doyurabildiği o şarkılardan birini düşündü, mırıldandı. Ayağının dibine yatmış köpeğini uyandırmayacak usullukta söylemeye başladı. *Heba etme bir günümü ey canan / Bir gün bir ömürlük uzundur / Dara atma fer ömrümü ey canan / Bir ömür bir günlük uzundur.* Soğuk duvar diplerinde şarkı söylerken kadınlar evlerinden çıkıp gelir, yanık sesli bu çocuğun başını okşardı. Ekmek, sıcak süt, bazen evlerinde yatak verirlerdi. Sevinirdi, öksüz her çocuk gibi kadınların şefkatli eline, güvenli soluğuna sığınırdı. Onların evinde en güzel uykusuna dalardı. Oradaki kadının annesi olduğunu düşler, gözlerini yumarken ertesi sabah bu düşün gerçek haliyle uyanmayı umardı. O geceler bir ömürlük uzundu. Sabahleyin gözlerini açıp evin annesini karşısında görünce sevgiyle bakar ve ona gece gördüğü rüyayı anlatırdı. Rüyada yaşlı bir adamın mezarlıkta taş yonttuğunu, onu soğuktan koruduğunu, köpeğiyle oynamasına izin verdiğini, yaşlı adamın da hiç görmediği annesini özlediğini söylerdi.

Kim kimin rüyasıydı, yaşlı Avdo mu çocukluğunun, çocukluğu mu yaşlı Avdo'nun rüyası? Yedi ad taşıyan ölünün kafasının karışmasına, kendini bilmez halde ömür sürmesine benziyordu bu. Hayat işte, dedi Avdo, ne kadar tuhaf. Çayını yudumladı. Sigarasından bir nefes daha çekti. Dumanı havaya savururken, sigaranın külü masaya döküldü. Kül ona güzel göründü. Puslu ışıktaki, gri, hafif. Eğilip üfledi, külün havalanma-

sını, mezarlara doğru dağılmasını izledi. Çocuk seslerinin kaybolduğunu, ortalığın sessizleştiğini o zaman fark etti. Mezarlığın yanındaki asfalttan yayılan, geceyi zırh gibi kaplayan araba sesleri de kesilmişti. Yoğunlaşan sisle ya arabalar iyice yavaşlamış ya da bütün şehir eve kapanmıştı.

Zemheri başlıyordu. Bugün yılın en uzun gecesi olacak demişti radyo. Gece yarısı sis dağılacak, sabaha doğru kar başlayacaktı. Beyazda uyuyan şehir, yarın beyazda uyanacaktı. Kar tipiye sarıp yollar kapanırsa okullar birkaç gün tatil edilecek, çocuklar buna sevinecekti. Çocukların sevinmesi güzeldi de evsizlerle sokak köpekleri ne yapacaktı? Onlar duvar diplerine, sur yıkıntularına sığınır, kaderin kendilerine bahşedeceği son soluğu beklerdi. Evsizlerin şansı varsa donmuş cesetleri bulunup kimsesizler mezarlığına gömülür, biraz daha şanslılarsa radyo ve gazetelerde bir sayı olarak anılırlardı. İstanbul'daki tipide donarak ölenlerin sayısı haberlerde geçerken, köpekler sayıyla bile anılmaz, leşleri çöplükte çürümeye bırakılırdı. İstanbul'un soğuğuyla, denizden gelen ve insanın içine işleyen nemli ayazıyla baş etmek zordu. Avdo'nun çatısı ve duvarları sağlam evi vardı, ateşi yanıyordu. Böyle gecelerde evin dış lambasını açık bırakır, deniz feneri gibi evsizlere işaret verir, bu yana yol gösterirdi. Köpeğinin de bir işaret vermesini, ulumasını, sokak köpeklerini davet etmesini diliyordu. Oysa köpeği masanın altına uzanmış, güvenli dünyasında karnı tok uyuyordu. Bir saattir tüyleri kıvıldamıyordu. Yaşlanıyordu. Son zamanlarda her fırsatta yatıyor, gündüzleri evin arka tarafında oyduğu deliğe giriyor, küçük ininde saatlerce sızıyordu. İştahsız yemek yiyor, çok sevdiği yalı bazen yarım bırakıyordu.

Avdo da yaşlanıyordu, sakalının aklaşması veya dişlerinin azalmasından değil, sırtının kolay üşümesinden anlıyordu bunu. Bileği her zamanki gücündeydi, bütün gün ayakta çalışıp taşları, mermerleri taşıyordu. İri gövdesinden şikâyeti yoktu, ama bir süredir sırtının ortasındaki bir nokta buz değmişçesine üşüyordu. Bunu güz mevsiminin rüzgârında fark etmiş, aralık ayıyla birlikte soğuktan sakınır olmuştu. Masanın yanındaki

mangalın ateşi çayı ısıtmaya yeterken artık onun içini ısıtmaya yetmiyordu, otururken sırtına battaniye alıyordu.

Günün ilk ışığıyla uyanır, gün boyu evin arkasındaki işlikte taş yontar, güneş batarken işi bırakırdı. Üstünü başını silkeleyip, elini yüzünü kaplayan tozları yıkadıktan sonra sundurmadaki masasına oturur, yemeğini yer, çayını içer, radyosunu dinlerdi. Mezarlara bakarak yeni ölülerin ruhlarını görmeye, onları anlamaya, onların kederindeki biçimi bulmaya çalışır, onlar için ertesi sabah yontacağı taşları gecedeki zihninde şekillendirmeye başlardı. Dalgınca gözlerini kısar, düşler kurardı ki gecenin uzunluğu yetmezdi. Zamanın durduğunu sanır, mezarları anaçça kaplayan servilere bakarken, uyku perisinin mahallenin çocuklarını yatırıp ona doğru geldiğini hissederdi. Mezarlığın batı tarafındaki türbeden yayılan baykuş sesiyle başını kaldırır, boşluğa bakar, kaç yaşında, nerede olduğunu anlamaya çalışırdı. Mezarlığa adını veren Merkez Efendi'nin türbesindeki gizli bir oyukta yaşayan baykuşun sesi öylesine ulu ve kudretliydi ki duyanlar onun bu türbe yapıldığından beri mezarlıkta yaşadığına inanırdı. Sıcakta, soğukta, her mevsimde öterdi. Ne uyur ne ölürdü, sonsuzluğa mahkûm ruhlar gibi kanatlarından göğe asılı yaşardı.

Sis şehri sessizlikle kaplamış ve otoyoldaki araçların uğultusu da kesilmişken Avdo baykuşun sesini işitebileceğini düşündü. Mangaldan çaydanlığı aldı, bardağını doldurdu. Sırtındaki battaniyeyi uçlarından çekip omuzlarını sardı. Sedirde kaykılarak yastığa yaslandı. Üç kaşık şeker attığı çayını karıştırdıktan sonra kulağını beyaz karanlığa verdi. Gece, sessizlik değil damıtılmış ses demektir. Gündüz bütün sesler birbirine karışıp gürültüye dönerken, gece her ses kendi sadeliğiyle belirirdi. Çocukluğun şarkıları, ruhların iniltileri, baykuşun ötüşü. Gündüzün karmaşasında bunlar anlaşılmazdı. Acılar, özlemler de öyle. İnsan geceleyin kendisiyle yalnız kaldığında hissederdi saf sızıyı. Erguvan ağacının yanındaki pınarın sesi karanlıkta eski ağıtları çağırabilir, yıllar önce yiten sevgilinin hüznü kalbi sarabilirdi. Gündüz o yükleri taşımak kolay, insan gerçekten yalnız olduğuna geceleri inanabilirdi.

Şimdi iniltileri sisin içinde ağır ağır yayılmaya başlayan ruhlar da gece inanırlardı bu dünyada yalnız kaldıklarına. Her sabah bir umutla kalkan ruhlar, güneşin onlar için doğduğunu sanır, başka mezarlara doğru yanlarından geçip giden ziyaretçilerin ayak seslerinde binbir hayalle avunurlardı. Dünyanın gürültüsünde oyalanır, zamanı ve kaderi unuturlardı. Ta ki akşam olana dek. Akşam alacasında ışık huzmelerine karanlığın tozlarının karışmasıyla birlikte ürperir, hayretle nerede olduklarını anlarırdı. Hem üzüntü hem korku duyarlardı. Kimden yardım isteyebilirlerdi ki? Arada bir öten baykuştan, yaşlı köpekten ve Avdo'dan başkası yoktu burada. Şimdi göğe doğru yakarıırken de seslerini yalnız onlara duyurabiliyorlardı.

Avdo karşıya, mezarlarda inleyen ruhlar sürüsüne baktı. Tanrımız, diye inliyordu ruhlar, sen yoksan bize bu umut nereden geldi! Tanrımız! Bizi bu bilinmez dünyada bir parça heves ve çaresizlikle baş başa bıraktın.

Avdo güldü. Zavallı ölüler, dedi.

İnsan doğduğu yeri seçemez, öleceği yeri seçebilirdi. Mezar-dakiler bunu öldükten sonra anlayabiliyordu. Arzularının peşinde ömür boyu koştururken hiçbirinin nerede öleceğini düşünmeye zamanı olmuyordu. Ansızın kendilerini bir çukura kapatılmış bulunca da canhıraş feryat ediyorlardı. Ama Avdo nerede öleceğini düşünmüştü. Bir gece süren, uzun, karanlık boşlukta. Yıllar önce. Buraya yerleşti, burada ölmeyi seçti. Erguvan ağacının altındaki mezarın yanına kendisi için de bir mezar yaptı, üstüne isimsiz bir taş koydu. Avdo'nun yalnız, sabırlı taşı. Günü geldiğinde oraya girecek, bitişikteki mezarda onu bekleyen kadının yanına uzanacaktı. Dingin gecede, göğün bir ucundan diğer ucuna gümüş renkli yıldız kaydığında. Uzun, karanlık gecede. Tanrımız!

Avdo buraya yerleştikten, bu harap evi onardıktan ve arka tarafa kurduğu ışıkta taş yontmaya başladıktan sonra gecenin seslerini fark eder oldu. Değil ölülerin ve yaprakların, yıldızların bile sesi vardı. Herkesin anlayabileceğini sanarak, burada duyduğu sesleri başkalarıyla paylaşmaya niyetlendi. Mezarlık ziyaretine gelenlere ruhların yakarışından söz ederken şaşırdı,

ona küçümseyerek baktıklarını, onu deli sandıklarını fark etti. Sonunda insanların gerçeği anlayamayacağına inandı. Gerçek, sevgi gibiydi, önce hissetmek sonra anlamak gerekirdi, bu yüzden dilini tutmaya karar verdi. Yalnızca mezarlıkta bulunduğu köpek yavrusuyla paylaştı içindikileri. On yılı geçti, ölmek üzereyken kurtardığı köpeği besleyip büyütürken onu da gecenin seslerine alıştırdı. Yemeğini onunla yan yana yedi. Ona güvenle bağlandı. Hastalandığında ilaçlardan değil onun ayak ucuna uzanmasından, sıcak sesler çıkarmasından kuvvet aldı. Köpeğinin yaşlanmasına her şeyden çok üzülüyordu. Onsuz ne yapardı? Avdo bir saattir uyuyan köpeğini görebilmek için se-dirde doğruldu, sevgiyle baktı. Masanın altına uzanıp köpeğin boynunu okşadı. “Sakın ölme Toteve,” dedi köpeğine, “ölürsen ben ne ederim?” Bir şeyler daha söyleyecekken köpeğin hırıldadığını duydu. Susup kulak verdi. Bir teselliydi beklediği, ama başka ses çıkmadı.

Radyoyu açtı. Bir kadın ve bir erkek sunucu sohbet ediyorlardı. Sisten, vapur seferlerinin durdurulmasından, Balkanlar üzerinden İstanbul’a yaklaşan kar bulutlarından söz ediyorlardı. Herkes bu gece ve yarın evinde kalmalı, sıcak koltuğuna yayılıp kışın keyfini çıkarmalı, diyorlardı. Video rafından bir film ya da kitaplıktan bir kitap almalı, sakın zaman geçirmeliydi. Biraz beyaz peynir biraz çerez, tiryakiler bir ufak rakı açmalıydı. Geceye yumuşak bir müzik eşlik etmeliydi. Yoğun çalışan İstanbullular bunu hak ediyordu. Ülkemizin bu zor günlerinde çok çalışmak nasıl bir yükümlülükse dinlenmek de öyle bir haktı. Programın ilk şarkısını, dinlenmeyi hak eden İstanbullu yurttaşlara armağan ediyorlardı. Armağanı kabul eden yurttaşlardan Avdo, radyonun sesini biraz daha açtı. Nereli olduğunu soranlara, İstanbul’da öleceği için kendisini İstanbullu saydığını söylerdi. Bir ziyaretçiden, bu şehrin asıl sahibinin ağaçlar olduğunu duymuştu. Osmanlılar şehri ele geçirirken burada bulunan Bizanslı serviler bugün hâlâ yaşıyor, mezarlara sahip çıkıyordu. Avdo kendisini o ağaçlardan biri gibi hissediyordu.

Radyodaki şarkı bitince kadın sunucu haber başlıklarını okudu. Doların değeri dört yüz otuz lirayı geçmiş, Eruh ilçe-

sindeki çatışmada yedi bölücü ele geçirilmiş, milli eğitim bakanı yaptığı açıklamada Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'ne mescit yapılacağını belirtmiş, hayali şirket kurarak yurtdışına işçi göndermek vaadiyle yüzlerce kişiyi dolandıran çete üyeleri yakalanmış, yılbaşı milli piyango biletlerinin kısa sürede tükenmesi nedeniyle biletler karaborsaya düşmüş, Beşiktaş ile Yoncaspor maçında kırmızı kart gören Yoncasporlu bir oyuncu hakemin gırtlığına sarılmıştı. Beş yıl önce İstanbul'da gazeteci Abdi İpekçi'yi öldüren, cezaevinden kaçtıktan sonra Vatikan'da Papa II. John Paul'e suikast düzenleyerek yaralayan terörist Mehmet Ali Ağca İtalya'daki cezaevinde ilk kez verdiği röportajda, Türk milliyetçisi olduğunu vurgulamış, ama olayların perde arkasında kimlerin bulunduğu sorulunca susmuştu. Kız ve erkek öğrencilerin bir arada okuması doğru mu yanlış mı tartışmasında yeni bir anketin sonuçları açıklanmış, öğrencilerin yüzde doksandan fazlasının ortak eğitimden yana olduğu görülmüştü. Haberler bitince erkek sunucu müstehcen bir fıkra anlattı, kahkahayla güldüler. Ardından bir oyun havası geldi.

Avdo üşüyen parmaklarını ateşe yaklaştırdı. Parmaklarının ucuyla mangalın üzerindeki tuğlaya dokundu. Tuğla ısınmıştı. Mangalın ateşini maşayla karıştırdı. Çaydanlığı alıp bardağını doldurdu. Kaçınıcı bardaktı bu? Her akşam bir demlik çay ile bir avuç şekeri tüketiyor, sonra hiç yakınmadan uykuya gidiyordu. Ertesi gün onu besleyip akşama kadar zinde tutan güç, yediği yemek değil de bu çayla şekerdi. Mezartaşı ücretini ödeyenlere, bunun ekmeğe parası değil çay-şeker parası olduğunu söylemesi de bundandı.

Yedi adlı ölüden kalan çantaya baktı, akşamdan beri masada duran çantayı çekip kucağına aldı. Bu adamın mezartaşı damarlı siyah mermerden olmalı, diye düşündü, mermerin yüzeyindeki ince çizgiler gece göğündeki yıldız akıntılarını andırması. Akşehir'in siyah mermeri, yontması zor da olsa buna uygundu. Siyah yüzeyindeki damarlar, kayıp giden yıldızlar gibi beyaz izler bırakırdı. Mermerin ortasına yapacağı yuvarlak delik gayya kuyusu gibi açılır, genişler, merak uyandırırdu. O sonsuz

karanlıkta belki insan için de bir sonsuzluk vardı. Öteki tarafta gidip de dönen var mı diye düşünenler, belki de giden kimse dönmek istemedi demeye başlardı. Diriler ölmek istemezken, belki ölümler de dirilmek istemezdi. Tanrı varsa ölüm yoktu. Ama Tanrı yoksa ölüm tek hakikat halini alırdı. Cevap ölümlün bağrındaydı, kimbilir? Yedi ad taşıyan ölü şimdi o yandaydı ve ömrü boyunca aradığını nihayet orada bulmuştu. Mezar taşına bakanlar buna inanırdı.

Çantanın siyah derisi eskimiş, yer yer çatlamış, çizgilerle dolmuştu. Avdo nasırlı parmaklarını çantanın üzerinde gezdirirken, aklına siyah mermeri getirenin çantanın bu rengi olduğunu düşündü. İnce izlerle dolu çanta iki karış boyundaydı. Üstten öne inen ve ortadaki kilide takılan bir kayışı vardı. Avdo işaret parmağını kayıştan aşağı kaydırıp kilidin diline bastırınca kilit anahtarsız açılıverdi. Çantanın ağzını araladı, nem ve küf kokusu alınca bir anlığına durdu, sonra elini daldırdı. Çantada bir defter vardı. İçindeki cepten de bir dolmakalem ile bir flüt çıktı.

Avdo deriyle ciltlenmiş defteri eline aldı. Önünü arkasını çevirdi, sayfaları karıştırdı. Sayfaların kenarları yıpranmış, yazıların mürekkebi solmuştu. Defterin son bölümleri boştu. Avdo bunun bir günlük olduğunu anladı. Yer yer üstü çizilmiş satırlarla, kenarlara sonradan düşülmüş notlarla doluydu. Her sayfa karınca gibi harflerle yazıldığından loş ışıkta zor okunuyordu. Rastgele açtığı bir sayfayı gözlerini kısarak okumaya çalışırken, sisin içinden gelen bir çıtırtıyla durdu. Başını kaldırıp beyaz boşluğa baktı.

Neydi o, tedirgince fısıldaşan ruhlar mı, çocukluğun aymaz hayalleri miydi? Yaşlı bir Bizans ağacının asırlarca bekleyip şimdi taze bir mezara düşen dalı mıydı o? Avdo geceyi dinledi, ama pınarın sesinden başka ses işitmedi. Pınarı unutmamalıydı. Sabaha doğru belki don olurdu, her yanı buz tutunca su boruları donar, şişer, patlardı. Uyumadan önce pınarın vanasını kapatmalı, havanın gidişine göre gerekirse birkaç gün kapalı tutmalıydı. Yılım her günü aralıksız akan suyuna biraz olsun keşilmesi pınara iyi gelirdi. Onun da dinlenmeye hakkı vardı. “O

da İstanbul yurttaşı,” dedi Avdo iki sunucu onu duyuyormuş gibi radyoya ciddiyetle bakarak.

Pınarın sesi bir an kesintiye uğradı, sonra tekrar akmaya devam etti. Ya suyun altından bir hayvan geçiyordu, bu havada zor ihtimal, ya da biri pınardan su içiyordu.

Toteve uyanıp başını kaldırdı, birkaç kez hırladı. Ağır uykusundan boşuna kalkmazdı Toteve. Pınarın yanında biri vardı.

Avdo radyoyu kapattı. Bir ses işitmek için biraz bekledi, sonra boşluğa doğru seslendi.

“Hey! Kim var orada?”

Karşılık gelmedi.

Avdo günlüğü çantaya geri koydu. Günlükte yazılanları okumadan yedi adlı adamın mezartaşını bilemeyeceğini anladı. Ne siyah mermer ne de mermere oyulacak gayya kuyusu, bu ölüye belki bambaşka bir taş gerekirdi. Acele etmemeliydi. Günlüğü damıta damıta okumalı, uzun gecelerde hayalinde önce bir ruh, sonra bir mezartaşı canlandırmalıydı.

Toteve ayağa kalktı, keskince havlayıp dişlerini hazırladı. Avdo Toteve'nin boynuna dokundu. “Tamam,” dedi, “sakin ol, evsiz biri bize misafirliğe geliyordur.”

Avdo siste bekleyen kişiye sesini duyurmuş, bulunduğu yönü göstermişti. Bir daha seslendi.

“Hey! Pınar başındaki! Görünmesen de orada olduğunu biliyorum. Haydi gel, soğukta donacaksın. Köpeğim sana bir şey yapmaz. Mangal ateşinin başına gel.”

Pınarın suyu yine berrak sesiyle servilerin arasında dolanıyordu. Yıldızsız ve aysız, kuşsuz ve rüzgârsız gecelerde pınar mezarlığın tek sahibi halini alırdı. Sis bazen uzayıp iyice koyulaşırsa, suyun sesi zamana hükmeder, mezarlığın ortasında ölümü bile unuttururdu. Avdo, kulağı gelecek yeni bir çıtırtıda, tütün tabakasını açtı, iki sigara sardı. Sigaranın birini mangaldaki köze tutarak yaktı. İlk nefesi derin çekti.

“Sigaram var, haydi gel, sana da sardım bir tane!”

Sessizlik sürünce, Avdo neredeyse yanıldığını düşünecekti.

Yoksa defineci miydi bunlar? Nereden çıktılarsa geçen yıldan beri defineciler mezarlara dadanmıştı, ellerinde tuhaf ha-

ritalarla kime ait olduğu bilinmeyen mezarları kazıyor, hazine arıyorlardı. Caminin imamı birkaçını yakalatmıştı, ama azimli defineler gürültü çıkarmamak için kazma yerine plastik kürek kullanmaya, toprağı elleriyle eşelemeye başlamışlardı. Bazı mezarlardan altın kupalar ve eski paralar çıkarıldığı söylentileri etrafa yayıldıkça daha çok geliyorlardı. En son pınara göz dikmişlerdi. Pınarın Osmanlılardan önce bu bölgede yaşayan bir Hıristiyan aziz tarafından yapıldığı, suyunun havarilerin duasıyla kutsallaştığı ve eski yazılarla dolu mermerlerinin altında zümrütler, değerli mücevherler bulunduğu dedikodusunu Avdo da duymuş, canı sıkılmıştı. İki ay önce aysız bir gecede pınar için gelen defineleri Toteve'nin havlaması sayesinde fark edip kovalamış, peşlerinden avaz avaz bağırmıştı.

Yine onlar mı gelmişti?

Avdo yerinden doğrulurken sisin içinde solgun bir gölge belirdi. Diriye değil de mezarından binbir güçlkle çıkan, buraya kadar yürümeyi başarıp şimdi ayakta zor duran bir ölüye benziyordu. Elbisesi kefen gibi dizlerinin altına iniyor, kolları uzun kemikler gibi iki yanına sarkıyordu. Adımlarını yerde sürüyordu. Bir ayağı çıplak, her yanı çamur içinde genç bir kızdı bu. Saçları dağılmış, dudakları yarılmıştı.

Kız birkaç adım attı, eve yaklaşmadan durdu. Başını yana eğik bekledi. Belki eve davetsiz girmeye utanıyordu belki daha fazla adım atmaya derman bulamıyordu. Avdo gitti, kendi sırtındaki battaniyeyi kızın omuzlarına sardı. Kızın kolunun altına girip zayıf bedenini yükledi, yarısı varmış gibi incitmemeye çalışarak ağır adımlarla sundurmaya getirdi. Sedire oturttu. Tek kalmış ayakkabısını çıkardı. Bir bez alıp yere çömel-di, kızın ayaklarını, bileklerini sildi. Ayakların iki buz kalıbı gibi uyuştuğunu, ısın diye ovalarken kızın onun kalın parmaklarını hissetmediğini fark etti. Kızın sesi çıkmıyordu, soğukta ne kadar dolandıysa, kollarını göğsünde kavuşturmuş, titriyordu.

“Böyle olmayacak,” dedi Avdo. Kızın koluna girip kalkmasına yardım etmeye çalıştı. Kız cansız, hiç kıpırdamadı. Avdo bir hamlede kucağına alıp onu içeri taşıdı. Odanın bir tarafın-

da yatak diğer tarafında uzun bir sedir vardı. Kızı yatağa yatırdı. Üzerini yorganla örttü. Yatağın ayak ucundaki havluyu alıp tekrar dışarı çıktı. Mangalın üzerinde, çaydanlığın yanında ısınan tuğlayı havluya sardı. Tuğlanın sıcaklığı iki kat havlunun içinden bile hissediliyordu. İçeri dönüp yorganı kaldırdı, tuğlayı kızın dizlerinin altına yerleştirdi, yorganı geri örttü.

“Soğuk havalarda bu tuğlayı ateşte ısıtır, yatağıma koyarım. Sabaha kadar sıcak tutar.”

Avdo kapının karşı köşesindeki sobaya gitti. Geniş gövdeli, çift kapılı kuzine sobanın kapağını açıp birkaç odun attı. Korlanmış ateşi canlandırdı.

“Birazdan burası hamam gibi olur.”

Yerde duran tencereyi alarak sobanın üstüne koydu. Evin ocağının bu kuzine soba, mutfağının da bu köşe olduğu anlaşılıyordu. Duvardaki rafta birkaç bardak, tabak, tencere duruyordu. Yandaki sandığın üstünde yan yana dizilmiş küçük torbalarda yiyecek vardı. Avdo raftan bir kaşık aldı. Tencerenin kapağını açıp baktı.

“Akşam yapmıştım. Tarhana çorbası. İyice ısınsın. Ben üşüdüğümde çorba içer, canlanırım. Sana da kuvvet verir. Keşke daha önce gelseydin, soğukta durup beklemektense...”

Avdo sobadaki ateşe göz attı, maşayla karıştırdı. Dönüp bakınca kızın yana kıvrıldığını, bacaklarını içe doğru büzdüğünü gördü. Kız tuğlayı karnına bastırmıştı. Onun zayıf yeri orasıydı demek, çıplak bacaklarını değil önce karnını ısıtmaya çalışıyordu. Gözleriyle odayı süzüyordu. Duvarda asılı fotoğrafa, köşedeki sandığa, raftaki kap kacaklara bakıyordu. Gözleri kocamandı, belki hep böyleydi belki yüzü zayıfladığından büyük görünüyordu. Burnunu çekiyor, hafifçe öksürüyordu.

“İyi misin?” diye sordu Avdo.

“Evet,” dedi kız cansız bir sesle.

“Daha da iyi olacaksın,” dedi Avdo. “Karnını doyur, dinlen. Sesin de güçlenecek. Benim çorbam çok kişiyi ayağa kaldırdı. Şimdi tadına bak da...”

Avdo kızın doğrulmasına yardım etti, duvara yaslayıp sırtına yastık koydu. Geri gidip tencerenin kapağını açtı, buharı-

na baktı. Çorbayı bir tabağa doldurdu. Gelip yatağın kenarına oturdu. Tabağı kendi elinde tuttu, kaşığı kızın eline verdi. Kaşık kızın elinden kayıp yorganın üzerine düştü.

Avdo burada çok evsiz ağırlamış, yemeğini çok yoksulla paylaşmıştı. İlk kez bu kadar zayıf, hasta birini görüyordu.

“En son ne zaman yemek yedin?” diye sordu.

Kız gözlerini kaldırıp baktı. “Günleri saymadım,” dedi.

Avdo kaşığı aldı. Tabağa daldırıp kızın ağzına verdi. Kaşığın yarısı kızın boğazına aktı, yarısı dudaklarından döküldü. Havluya kızın ağzını sildi.

Bu kez kaşığı az doldurdu, kızın dudaklarının arasına daha yavaş bıraktı.

“Oldu işte.”

Kızın yüzü birkaç kaşıktan sonra gevşedi. Soğuk teni yumuşadı. Böyle yiyip dinlenirse iki günde kendine gelir, ayaklanırdı. Ama boynundaki morluklar ile kolundaki kesiklerin iyileşmesi için daha uzun zamana ihtiyaç vardı. Kaç günün yaralarınısa bunlar iyileştikten sonra bile geride izleri kalacaktı.

“En son ne zaman sıcak bir yatakta yattın?”

Kız bu kez Avdo'nun yüzüne bakmadan karşılık verdi. “Haf-taları saymadım.”

Avdo istemsizce güldü. Bu gülüşe şaşırان kızla göz göze geldi, sonra ciddiyetine büründü. “Ben öylesine gülerim,” dedi, “beni önemseme.”

Kız bakışlarını öteye çevirdi.

Avdo kaşığı daha fazla doldurdu.

Hayatın özü bu kaşıқта, harlı sobada ve yumuşak yataktaydı. Sokakta aç yaşayanların hayali bu kadardı, yine de fazlaydı işte. Başiboş dolanır, az rüya görür, bol yara biriktirirlerdi. Rüyalarını anlatır, birbirlerine yaralarını sormazlardı. Avdo da sormayacaktı. Sıcak tarhana çorbası kıymetliydi şimdi, baharatlı, bol yağlı.

“Beğendin mi çorbamı?”

“Evet.”

“Bunu bitir, bir tas daha koyarım.”

Kızın soluk alıp verişini düzeliyordu. Elini götürüp alnındaki

saçları düzeltirken umut veriyordu, belki ikinci tabakta kaşığı kendisi tutardı.

“Burada kimse seni incitemez,” dedi Avdo. “Anlıyor musun? Sen beni tanımazsın, karanlıkta tesadüfen geldin buraya, ama bu civardaki herkes beni bilir, güvenir. Sen de güven. Çorbamı içtikten sonra uyursun. Ben şu sedirde yatarım. Bir isteğin olursa bana seslenirsin.”

Başıyla onayladı kız. Bunca hırpalanmış bedeniyle güvenme- se ne olur, başına daha kötü ne gelebilirdi?

“Biraz su alayım,” dedi kız yerinden doğrulmaya çalışarak.

“Dur, ben veririm,” dedi Avdo. Sandığın üstündeki sürahi- den bir bardak su alıp getirdi. “Sürahiyi sobanın yakınına ko- yuyorum ki suyu soğumasın. Ilıktır, rahat içersin.”

Kız yarım bardak suyu zorlukla, kesik kesik içti. Bitiremedi, Avdo’nun bardak tutan elini yavaşça öteledi.

“Sağ ol.”

“Çorbaya devam edelim.”

“Biraz ara versem, olur mu? Günler sonra yemek yemek yor- du beni.”

“Tamam, sen soluklan.”

Avdo kızın arkasındaki yastığı düzeltti, sırtını dikleştirdi.

“Benim adım Avdo,” dedi. Karşılık gelmesini beklemeden devam etti. “Çay yapmıştım, dışarıdaki mangalda, bir bardak getireyim mi?”

“Olur.”

Avdo mutfak köşesine doğru yürürken, sobanın yanına uzanmış köpeğini gösterdi. “Sürekli uyuyan bu köpeğin adı Toteve. Yalnızca yabancı koku aldığı anda uyanır. Bak, seni he- men kabullendi.”

Raftan büyük, kulplu bir bardak seçti. İçine bir çay kaşığı koydu. Toteve’yi rahatsız etmeden kapıyı açtı. Adımını dışarı atarken kızın fısıldar gibi çıkan sesini duydu.

“Reyhan.”

Avdo durup kızın daha da büyüyen gözlerine baktı. Dışarıda pınarın suyu ak mermere şırl şırl akar ve huzursuz ölüleri te- selli edip tekrar uykuya yatırırken, açık kapıdan içeri gecenin

ayazı doldu. Bütün akşam üşüten ayaz bu sefer Avdo'ya iyi geldi. "Reyhan, ha," dedi.

Mangaldaki ateşin közleri ışığıyordu. Avdo sundurmada diki- lip, çocukken öğrendiği ve sık sık yaptığı gibi ateşle konuştu. Hani, dedi, yaşlıların geçmişi gençlerinse geleceği uzundu? Ne oldu gençlerin uzun geleceğine? Ben bile zamanın ipine tutu- na tutuna yaşlılığa erdim de bu çocukların ne bugünü ne yarını belli. Diriyken de ölü gibiler, parmaklarının arasındaki zama- nın ipi ha koptu ha kopacak. Yakında bu mezarlıkta genç ölü- lerin sayısı yaşlıların sayısını geçecek neredeyse.

Avdo çaydanlığın gövdesini elleyip sıcaklığını kontrol etti. Bardağa çay doldurdu, üç kaşık şeker koydu. Karıştırdı. Kızın ihtiyacı var diye bir kaşık şeker daha ekledi.

İçeri girdiğinde kızın uykuya daldığını gördü. Başı yana düş- müş, yorganı tutan parmakları gevşemişti. Derin soluyordu. Dudağının sağ tarafındaki yaradan ince kan sızıyordu. Avdo bardağı bırakıp kızın yanına gitti. Havluyla dudağındaki ka- nı aldı. Kız hissetmedi, kirpiğini bile kımlıdatmadı. Avdo kızın yastığını düzeltilti, başını yavaşça kaydırıp yastığa indirdi. Alnı- na yayılan saçlarını kenara çekti. Kızın ellerini yorganın içine koydu. Dizlerinin altına tuğlayı yerleştirdi. Üzerini sıkıca örttü.

Vakit gece yarısına ermişti. Avdo dışarı çıkıp çaydanlığı bo- şalttı. Mangala toprak serpererek ateşi söndürdü. Masadaki çan- tayı aldı, içeri döndü. Odadaki sedire bir yorgan koydu. Işığı söndürüp, kıyafetleriyle sedire uzandı. Sobanın ateşi ince de- liklerden sızarak tavana yansiyordu. Avdo odadaki sesleri din- lerken mutlu olduğunu hissetti. Ateşin çıtırtıları, sobanın ya- nındaki Toteve'nin hırıltısı, iki kol mesafesinde uyuyan kızın rüyaya dalmış gibi sakinleşen soluğu. Tavandaki ateş yansımaları ışılıp salınıyor, odanın göğüne tane tane yıldız seriliyordu. Tavanın bir yanında gece başlarken diğer yanında sabah yak- laşıyordu.

Avdo yorganı göğsüne çekti. Kızın soluğunu dinleyerek uy- kuya daldı.

Onlar uykudayken, pınarın sesi mezarlığı yedi kez dolandı. Deniz tarafından esen rüzgâr gelip uzun boylu servilerin dal-

larını taradı. Mezarların en derin yerinde kış uykusuna yatan solucanlar kıpırdandı. Son kuşlar kiremit örtülü çatıların boşluklarına sığındı. Bacalardan süzülen dumanlar inceliip zayıfladı. Taşların yüzünü kırağı kapladı. Gecenin göğü ağır ağır alçalırken, mezarlık, mezarlığı saran şehir, şehri saran deniz aynı resmin içinde maviden beyaza, beyazdan siyaha renk değiştirdi. Sobanın ateşi karardı. Toteve o zaman başını kaldırıp etrafa baktı.

Toteve hırıldamaya başlar başlamaz Avdo gözlerini açtı. Doğrulup yan tarafa göz attı, kız uyuyordu. Dışarıdaki lambanın odaya sızan ışığında kızın yüzü solgun bebek yüzüne benziyordu.

“Sus Toteve,” dedi Avdo, “kızı uyandıracaksın.”

Toteve onu dinlemedi, hırıldamayı sürdürdü.

Avdo ayakkabılarını giydi, kapıyı açıp dışarı çıktı. Toteve onu izledi.

Sis azalmıştı. Pınar seçilebiliyordu. Pınarın sesine kulak veren Avdo vanayı kapatmayı ihmal ettiğini o zaman hatırladı. Kendi kendine söylenerek evin yan tarafına gitti, yerdeki bir kapağı kaldırıp içindeki vanayı kapattı. Sundurmaya geri döndü.

“Bak Toteve, ortalıkta ses seda yok.”

Uzaktan, deniz tarafından bir köpek sesi duyuldu. Toteve hırladı.

“Bu mu?” dedi Avdo. “Bir dostun havlıyor diye mi beni uyandırdın?”

Toteve üst üste birkaç kez havladı. Karşılığında aynı köpeğin sesi geldi.

“Tamam, yeter, kız uyanacak şimdi.”

O sırada kapının eşiğinden kızın sesi işitildi.

“Geliyorlar.”

“Ne?” dedi Avdo onu gördüğüne şaşırarak. “Dışarısı buz soğuğu, hemen yatağa dön.”

Kızı içeri soktu, götürüp yatağa oturttu. Kızın titremesinin bu kez soğuktan değil korkudan olduğunu anladı.

“Neden çıktın yaktan? Yatıp dinlenmen gerek,” dedi.

“Geliyorlar, onların köpeği bu, izimi buldular,” dedi kız.